

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/95/95/98

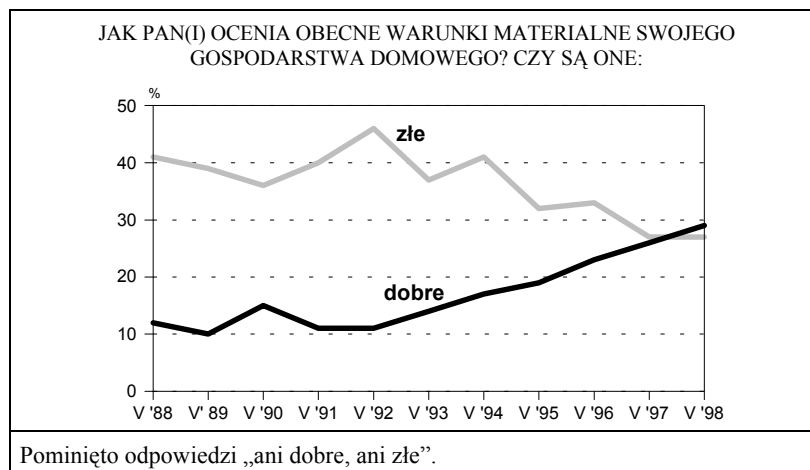
ŻYCIE CODZIENNE POLAKÓW - PROBLEMY BYTOWE I ICH PSYCHOSPOŁECZNE KONSEKWENCJE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LIPIEC '98

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ W ostatnim dziesięcioleciu odnotowujemy pozytywny trend w samoocenie kondycji materialnej polskich rodzin.

- ◆ Oceny poszczególnych aspektów życia codziennego są wyraźnie zróżnicowane.

Jak ocenił(a)by Pan(i) swoje:	CBOS	
	Dobre	Złe
- odżywianie	62%	7%
- ubranie	54%	9%
- wyposażenie w sprzęt gospodarstwa domowego	51%	15%
- warunki mieszkaniowe	50%	15%
- zdrowie	51%	25%
- wyposażenie w sprzęt audiowizualny i elektroniczny	40%	32%
- możliwości wakacyjnego wypoczynku	21%	60%

- ◆ Trudności z uregulowaniem należności w ciągu ostatniego roku deklaruje jedna czwarta rodzin opłacających czynsz, jedna piąta korzystających na własny rachunek z gazu i elektryczności oraz jedna dziewiąta mających telefon. Na ogół pojawiały się one od czasu do czasu, jedynie od 3% do 5% płacących rachunki określa je jako częste. Do całkowitego niepłacenia za czynsz przyznaje się 2%, a za telefon 1% tych, którzy mają obowiązek to robić. Od ubiegłego roku nieco zmalały odsetki rodzin mających problemy z płaceniem rachunków - zarówno za mieszkanie (o 4 punkty), jak i za energię cieplną (o 4 punkty) oraz telefon (o 3 punkty).

CBOS od ponad dziesięciu lat przeprowadza comiesięczny pomiar samooceny warunków materialnych gospodarstw domowych traktując ten wskaźnik jako jeden z mierników nastrojów społecznych w kraju. W majowym sondażu¹ nasze zainteresowania skoncentrowały się nie tylko na ogólnej ocenie warunków materialnych rodzin, ale także na bardziej szczegółowych ocenach wybranych aspektów ich życia codziennego oraz na niektórych trudnościach bytowych. Związek ocen poziomu życia i trudności bytowych z poczuciem bezpieczeństwa materialnego i zagrożenia biedą pozwala na opis kondycji psychospołecznej Polaków u progu dziesiątego roku transformacji ustrojowej.

SAMOOCENA WARUNKÓW MATERIALNYCH GOSPODARSTW DOMOWYCH

W ostatnim dziesięcioleciu odnotowujemy pozytywny trend w samoocenie kondycji bytowej polskich rodzin - stopniowo rośnie grupa Polaków zadowolonych ze swoich warunków materialnych. Z analizy wynika, że w latach '88 -'96 więcej było rodzin żyjących w złych aniżeli w dobrych warunkach, dysproporcje te szczególnie silnie zaznaczyły się w kryzysowym roku '92. Z czasem jednak liczebności obu grup wyraźnie się zbliżyły i od roku '97 mniej więcej się równoważą². Obecnie można jednak dostrzec pewne oznaki zahamowania procesu poprawy, gdyż odsetek osób określających warunki materialne swoich rodzin jako złe (27%) utrzymał się na takim samym poziomie jak przed rokiem. Mniej więcej tyle samo osób (29%) postrzega obecnie sytuację swoich rodzin jako dobrą. Trzeba jednak

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (96), 20-28 maja '98, reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków (N=1652).

² Tendencja ta jest czytelna mimo wahań, jakie odnotowujemy w comiesięcznych pomiarach.

podkreślić, że grupa ta w ostatnim roku nieznacznie się powiększyła (o 3 punkty) i w efekcie odsetek ankietowanych, którzy dobrze oceniają swoje warunki materialne, jest obecnie najwyższy z dotychczas notowanych.

Tabela 1 w procentach

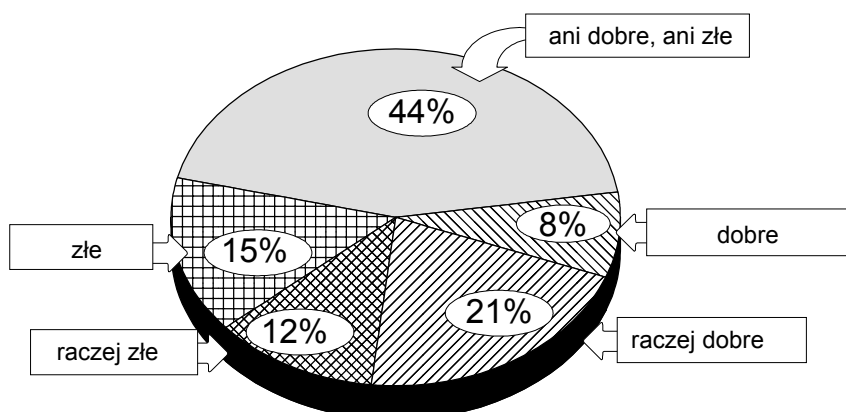
Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań*										
	V '88	V '89	V '90	V '91	V '92	V '93	V '94	V '95	V '96	V '97	V '98
- dobre	12	10	15	11	11	14	17	19	23	26	29
- średnie	47	50	49	49	43	48	42	49	44	47	44
- złe	41	39	36	40	46	37	41	32	33	27	27

* W latach '88 -'91 pytano: „Jak ocenia Pan(i) swoje (rodziny) obecne warunki materialne?”, a środkowa kategoria skali brzmiała: „średnie, przeciętne”, obecnie zaś - „ani dobre, ani złe”.
Kategoria „dobre” powstała z połączenia odpowiedzi: „dobre” i „raczej dobre”, kategoria „złe” - z połączenia odpowiedzi „raczej złe” i „złe”.

Analiza pełnego rozkładu odpowiedzi na omawiane pytanie ukazuje nieco mniej optymistyczny obraz samooceny kondycji materialnej polskich rodzin (zob. rys. 1). Wśród ocen pozytywnych dominuje bowiem określenie warunków materialnych jako raczej dobre, podczas gdy wśród ocen negatywnych nieznacznie przeważają skrajne oceny warunków jako złe. Wprawdzie największa grupa Polaków (ponad dwie piąte) sytuuje swoje rodziny na średnim poziomie, a jedna piąta określa ich warunki materialne jako raczej dobre, to jednak kolejna ze względu na liczebność grupa ocenia kondycję swych rodzin jako złą (15%) i niewiele mniejsza (12%) - jako raczej złą. Najmniej liczne (8%) są w naszym społeczeństwie osoby, które warunki materialne swoich rodzin postrzegają jako dobre. Porównując wypowiedzi zdecydowane, nie obarczone wątpliwościami, widzimy, że w naszym społeczeństwie dwa razy więcej osób ocenia kondycję materialną swoich rodzin jako złą niż jako dobrą³.

³ Do podobnych wniosków dochodzimy na podstawie pytania o sposoby gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwach domowych - w tym wymiarze 44% określa poziom życia rodzin jako średni, a oceny poniżej średniej są dwa razy częstsze niż oceny powyżej średniej. Również deklarujących bardzo biedne życie jest dwukrotnie więcej niż deklarujących życie dobre lub dostatnie. Zob. komunikat CBOS „Polskie rodziny - poczucie bezpieczeństwa materialnego i zagrożenia biedą”, lipiec '98.

RYS. 1. JAK PAN(I) OCENIA OBECNE WARUNKI MATERIALNE SWOJEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO? CZY SĄ ONE:

Ocena materialnych warunków życia rodzin ukształtowana jest przez powiązane ze sobą cechy położenia społecznego badanych obejmujące rzeczywisty status materialny (poziom przeciętnych miesięcznych dochodów *per capita* w rodzinie) i społeczny (wykształcenie, kwalifikacje zawodowe), a także wiek i czynniki losowe - typu bezrobocie lub zły stan zdrowia (renta) oraz wielkość miejsca zamieszkania. Decydują one o dużym zróżnicowaniu samooceny kondycji materialnej rodzin należących do różnych środowisk społecznych.

Dla przykładu - prawie dwie trzecie (63%) badanych pracujących na własny rachunek⁴, a także ponad połowa osób o najwyższym statusie - z wyższym wykształceniem, przedstawicieli kadry kierowniczej i inteligencji, osiągających najwyższe dochody, a także uczniów i studentów - dobrze ocenia kondycję materialną swoich rodzin. Przewagę pozytywnych ocen kondycji materialnej rodzin nad negatywnymi odnotowujemy również w środowiskach respondentów ze średnim wykształceniem, głównie pracowników umysłowych niższego szczebla, badanych osiągających wyższe dochody, mieszkańców wielkich aglomeracji i dużych miast, a także wśród osób młodszych, w wieku poniżej 35 lat.

Skrajnie odmienna sytuacja panuje w rodzinach osób najuboższych (57% ocenia swoje warunki negatywnie i tylko 8% - pozytywnie), a także bezrobotnych (odpowiednio: 58% i 10%). Również w innych środowiskach o niskim statusie - osób z podstawowym

⁴ Chodzi o osoby pracujące na własny rachunek poza rolnictwem. Zob. tabele aneksowe.

wykształceniem, robotników niewykwalifikowanych, rolników, mieszkańców wsi, rencistów oraz osób starszych, gorzej sytuowanych - znacznie większy odsetek badanych ocenia kondycję materialną swoich rodzin negatywnie aniżeli pozytywnie.

Samoocena warunków materialnych rodziny w znacznie mniejszym stopniu zależy od struktury rodziny. Mimo że gospodarstwa jednoosobowe osiągają najwyższe dochody *per capita*, a gospodarstwa wieloosobowe (liczące 6 i więcej członków) - najniższe⁵, przedstawiciele obu tych grup nie różnią się samooceną warunków materialnych. Wyraźnie obniża ją jedynie obciążenie rodzin osobami bezrobotnymi (VC= 0.32), w mniejszym zaś stopniu - rencistami (VC= 0.14). Natomiast przedstawiciele rodzin, w skład których wchodzi studenci, oceniają swoje warunki materialne lepiej niż pozostali (VC= 0.13).

Ogólnie rzecz biorąc, ocena warunków materialnych gospodarstwa domowego w dużej mierze zależy od poziomu dochodów przypadających na jedną osobę w rodzinie. Poniższa tabela ukazuje, jak bardzo różnią się średnimi dochodami *per capita* grupy badanych odmiennie postrzegających kondycję materialną swoich rodzin.

Tabela 2

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów (w %)	Przeciętny miesięczny dochód na osobę w rodzinie	
		średnia (w zł)	odchylenie standardowe
- dobre	8	862	548
- raczej dobre	21	646	378
- ani dobre, ani złe	44	455	295
- raczej złe	12	334	172
- złe	15	268	162

Należy jednak podkreślić, że samoocena kondycji własnej rodziny znacznie bardziej niż z dochodami wiąże się z subiektywnymi wyznacznikami poziomu życia - ze sposobem (swobodą) gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwie domowym, poczuciem względnego uprzywilejowania lub upośledzenia finansowego rodziny (w porównaniu z sytuacją rodzin o przeciętnych dochodach) oraz poczuciem bezpieczeństwa materialnego i zagrożenia biedą.

⁵ Zob. komunikat cytowany wcześniej.

Rodziny, których warunki materialne określane są jako dobre, nie tylko osiągają najwyższe dochody *per capita*, ale przede wszystkim mają najsilniejsze poczucie swobody gospodarowania pieniędzmi, przekonanie o uprzywilejowaniu własnej sytuacji finansowej oraz poczucie bezpieczeństwa materialnego. Skrajnie odmienna jest sytuacja psychospołeczna rodzin, których kondycja materialna oceniana jest jako zła. Mają one najniższe dochody na osobę, poczucie ograniczenia swobody gospodarowania pieniędzmi, a także względnego upośledzenia finansowego oraz zagrożenia biedą.

		CBOS	
Korelacje oceny warunków materialnych gospodarstwa domowego z:	r Pearsona	VCramera	
• oceną sposobu gospodarowania pieniędzmi w gospodarstwie domowym	0.63	0.39	
• oceną sytuacji finansowej rodziny na tle rodzin o przeciętnych dochodach	0.57	0.33	
• poczuciem bezpieczeństwa materialnego i zagrożenia biedą	0.54	0.31	
• przeciętnym miesięcznym dochodem przypadającym na osobę w rodzinie	0.50	0.30	

OCENA WYBRANYCH ASPEKTÓW ŻYCIA CODZIENNEGO

Wymiar materialnych warunków życia rodzin jest kategorią ogólną, pod którą respondenci mogą przy ocenie podkładać różne treści. Dlatego też dodatkowo poprosiliśmy badanych o ocenę wybranych aspektów ich życia codziennego.

Tabela 3 w procentach

Jak ocenił(a)by Pan(i) swoje:	Oceny			Oceny	
	dobre	ani dobre, ani zle	zle	średnia	odchylenie standardowe
- odżywianie	62	30	7	3.66	0.834
- ubranie	54	37	9	3.49	0.795
- wyposażenie w sprzęt gospodarstwa domowego	51	33	15	3.38	0.895
- warunki mieszkaniowe	50	35	15	3.38	0.956
- zdrowie	51	23	25	3.32	1.084
- wyposażenie w sprzęt audiowizualny i elektroniczny	40	27	32	3.03	1.132
- możliwości wakacyjnego wypoczynku	21	16	60	2.26	1.222

Kategoria „dobre” powstała z połączenia odpowiedzi „bardzo dobre” i „raczej dobre”, a kategoria „złe”- z połączenia odpowiedzi „bardzo zle” i „raczej zle”. Średnie ocen liczone na podstawie rozkładów niezrekodowanych . W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Spośród uwzględnionych w badaniu aspektów życia codziennego Polacy zdecydowanie najlepiej oceniają swoje odżywianie - ponad trzy piąte ankietowanych określa je jako dobre i tylko 7% - jako złe. Skrajnie odmiennie wypada ocena możliwości wakacyjnego wypoczynku, które jedna piąta badanych ocenia pozytywnie, a trzy piąte - negatywnie. Ocena zdrowia zajmuje w hierarchii ocen pozycję pośrednią (połowa społeczeństwa określa je jako dobre, jedna czwarta - jako złe).

Wyraźnie zróżnicowane są także oceny bardziej „materialnych” aspektów życia codziennego. Stosunkowo najlepiej wypada wśród nich ocena zaspokojenia potrzeb ubraniowych. Nieco gorzej postrzegane są warunki mieszkaniowe i wyposażenie w sprzęt gospodarstwa domowego - należy jednak zastrzec, że największa grupa (obejmująca połowę badanych) określa te warunki jako dobre. Natomiast relatywnie najmniej ocen pozytywnych i najwięcej negatywnych uzyskuje w tej grupie potrzeb stopień wyposażenia mieszkań respondentów w sprzęt audiowizualny i elektroniczny.

Szczegółowe oceny wybranych aspektów życia codziennego, podobnie jak samoocena warunków materialnych rodzin, wyraźnie zależą od powiązanych ze sobą cech położenia społecznego badanych, takich jak - status materialny (poziom przeciętnych miesięcznych dochodów *per capita* w rodzinie) i społeczny (wykształcenie, kwalifikacje zawodowe), a także wiek i czynniki losowe - typu bezrobocie lub zły stan zdrowia (renta) oraz wielkość miejsca zamieszkania. Analiza tych zależności ukazuje silne zróżnicowania w obrębie naszego społeczeństwa. Ogólnie rzecz biorąc - im gorsze położenie społeczne i materialne, tym gorsze oceny poziomu zaspokojenia różnych potrzeb codziennego życia.

Dla przykładu, zaspokojenie tak podstawowej potrzeby jak **odżywianie** oceniane jest pozytywnie przez ponad cztery piąte przedstawicieli grup o najwyższym statusie społeczno-zawodowym i materialnym, a także uczniów i studentów. Natomiast wśród najbiedniejszych, najgorzej wykształconych, najstarszych, rencistów, emerytów i bezrobotnych jest takich ocen o połowę mniej. Spośród aktywnych zawodowo zdecydowanie najgorzej odżywiają się robotnicy niewykwalifikowani (52% ocen pozytywnych, 10% negatywnych), a także rolnicy (odpowiednio: 56% i 9%). Równie silne i tak samo ukierunkowane jest zróżnicowanie ocen dotyczących zaspokojenia **potrzeb ubraniowych** - z tym że szczególnie wysokim poziomem

ocen w tej dziedzinie wyróżniają się przede wszystkim uczniowie i studenci oraz pracujący na własny rachunek.

Podobnie jak w kwestii odżywiania kształtują się również społeczne różnice w zakresie **wyposażenia mieszkania** w sprzęt gospodarstwa domowego. Znacznie wyraźniejsze jest natomiast zróżnicowanie poziomu zaspokojenia bardziej luksusowych potrzeb dotyczących wyposażenia domów w sprzęt audiowizualny i elektroniczny - szczególnie między grupami najbardziej różniącymi się poziomem wykształcenia i dochodów.

Ocena **warunków mieszkaniowych** również pozostaje pod wyraźnym wpływem statusu społecznego i materialnego badanych (zdecydowanie najczęściej skarżą się na nie robotnicy niewykwalifikowani). Bardzo słabo różnicuje ją jednak miejsce zamieszkania ankietowanych (nieco gorsze oceny mieszkańców wsi), a zupełnie nie ma na nią wpływu ich wiek. Odnotowane wysokie oceny warunków mieszkaniowych uczniów i studentów nie wiążą się z ich wiekiem, lecz ze statusem materialnym rodzin, z których pochodzą⁶.

Zrozumiałe, że własne **zdrowie** zdecydowanie najlepiej oceniają uczniowie i studenci (92% pozytywnych), osoby młode w wieku do 24 lat. Wraz z wiekiem wyraźnie maleje odsetek osób zadowolonych ze swego zdrowia, rośnie natomiast odsetek niezadowolonych. Zdecydowanie najwięcej negatywnych ocen zdrowia odnotowujemy jednak wśród osób schorowanych, tzn. rencistów (64%). Spośród grup aktywnych zawodowo szczególnie złą samooceną w tym względzie wyróżniają się rolnicy, w mniejszym stopniu - robotnicy niewykwalifikowani, natomiast zdecydowanie najlepiej oceniają swoją kondycję zdrowotną przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji. Ogólnie rzecz biorąc, obok wieku na zróżnicowanie opinii o stanie zdrowia najbardziej wpływa wykształcenie badanych, natomiast zupełnie znikome znaczenie mają przy tym dochody *per capita* w rodzinie. Ocena własnego zdrowia wyraźnie związana jest jednak z oceną własnych warunków materialnych.

Obok zdrowia do najbardziej podstawowych potrzeb człowieka należy wypoczynek, tymczasem możliwości **wakacyjnego wypoczynku** są przez ankietowanych najgorzej oceniane i szczególnie silnie zróżnicowane społecznie. Gwarantem dobrego wypoczynku

⁶ Zob. komunikat cytowany wcześniej.

wakacyjnego jest wysoki status społeczny i ekonomiczny. Im niższy poziom wykształcenia, kwalifikacji zawodowych oraz dochodów *per capita* w rodzinie, tym mniejsze możliwości w tej dziedzinie. Szanse na dobry wypoczynek wakacyjny są wyraźnie zróżnicowane także przez miejsce zamieszkania badanych. Wyraźnie większe możliwości w tym względzie mają mieszkańcy wielkich aglomeracji miejskich, szczególnie w porównaniu z mieszkańcami wsi. Spośród aktywnych zawodowo jako skrajnie małe oceniają swoje szanse wakacyjnego wypoczynku rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani, a spośród biernych zawodowo - bezrobotni. Zdecydowanie najkorzystniej postrzegają je studenci, a ponadto - kadra kierownicza i inteligencja, respondenci pracujący na własny rachunek, najlepiej wykształceni i sytuowani.

Upośledzenie sytuacji psychospołecznej grup najsłabszych społecznie widoczne jest przy analizie struktury rodziny, kiedy rozpatrujemy nie tylko liczbę jej członków, ale i pewne szczególne cechy ich sytuacji życiowej - np. czy we wspólnym gospodarstwie domowym pozostają dzieci na utrzymaniu rodziców, studenci, osoby starsze, chore czy bezrobotne.

Na ocenach poszczególnych aspektów życia zdecydowanie najsilniej odbija się obecność w rodzinie osoby bezrobotnej. Przypomnijmy, że wyraźnie decyduje ona również o samoocenie warunków materialnych rodziny ($VC=0.32$). Bezrobocie w rodzinie wiąże się z gorszymi ocenami w następujących dziedzinach: zaspokojenia przez respondentów potrzeby wypoczynku wakacyjnego ($VC=0.22$), warunków mieszkaniowych ($VC=0.20$), wyposażenia mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego ($VC=0.20$), odżywiania ($VC=0.19$), a także wyposażenia w sprzęt audiowizualny i elektroniczny ($VC=0.16$), w mniejszym stopniu - z zaspokojeniem potrzeb ubraniowych ($VC=0.13$). Nie ma ono jedynie wpływu ($VC=0.04$) na samoocenę zdrowia ankietowanych.

W mniejszym stopniu obciąża rodzinę obecność w niej rencistów - odbija się ona negatywnie przede wszystkim na ocenie zdrowia ($VC=0.25$) i odżywiania ($VC=0.18$) oraz już wyraźnie słabiej na pozostałych ocenach, nie ma natomiast wpływu na postrzeganie warunków mieszkaniowych.

Warto podkreślić, że obecność studentów w rodzinie sprzyja wyższym ocenom - zarówno zdrowia, jak i odżywiania, wypoczynku wakacyjnego, wyposażenia mieszkania

w sprzęt audiowizualny i elektroniczny. Potwierdza to poczynione wcześniej obserwacje na temat dobrej kondycji materialnej i psychospołecznej uczącej się młodzieży oraz rodzin, z których się wywodzi.

W związku z analizą struktury rodziny warto zauważyć, że jej wielkość (liczba osób we wspólnym gospodarstwie domowym) nie wiąże się prostoliniowo z ocenami różnych aspektów życia, tak jak powiązana jest z poziomem dochodów (im większa rodzina, tym niższe przeciętne miesięczne dochody *per capita*)⁷. Okazuje się, że osoby samotne, żyjące w gospodarstwach jednoosobowych, mimo że uzyskują stosunkowo najwyższe dochody na osobę, znacznie gorzej niż inne oceniają nie tylko swoje zdrowie, ale także odżywianie, ubranie, wyposażenie mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego oraz audiowizualny i elektroniczny. Natomiast możliwości swojego wypoczynku wakacyjnego oceniają równie źle jak przedstawiciele rodzin wieloosobowych (a więc i wielodzietnych) liczących sześciu i więcej członków, którzy rzeczywiście dysponują najmniejszymi dochodami na osobę w rodzinie. Świadczy to o szczególnie złej kondycji psychospołecznej osób samotnych. Można przypuszczać, że część z nich to ludzie starsi, schorowani, wymagający pomocy, która wiąże się z dużymi kosztami - stąd ich niska samoocena warunków życiowych. Co do pozostałych natomiast nasuwa się przypuszczenie, że samotność wyraźnie rzutuje na ich samopoczucie niwelując zadowolenie, jakie daje obiektywnie lepsza kondycja materialna.

DOCHODY, SAMOOCENA WARUNKÓW MATERIALNYCH RODZINY

A OCENY WYBRANYCH ASPEKTÓW ŻYCIA CODZIENNEGO

Wszystkie szczegółowe oceny poziomu życia są ze sobą silnie powiązane. Z analizy czynnikowej wynika, że tworzą one jeden czynnik - subiektywny wymiar poziomu życia, który odzwierciedla charakterystyczny dla danej osoby sposób myślenia i wartościowania własnej kondycji.

⁷ Zob. komunikat cytowany wcześniej.

Tabela 4

Macierz korelacji między szczegółowymi ocenami tworzącymi subiektywny wymiar poziomu życia							
Miara związku (r Pearsona)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Odżywianie (1)		0.65	0.63	0.50	0.50	0.57	0.50
Ubranie (2)			0.62	0.38	0.51	0.55	0.51
Wyposażenie w sprzęt gospodarstwa domowego (3)				0.52	0.39	0.70	0.51
Warunki mieszkaniowe (4)					0.23	0.44	0.37
Zdrowie (5)						0.46	0.42
Wyposażenie w sprzęt audiowizualny i elektroniczny (6)							0.57
Możliwości wakacyjnego wypoczynku (7)							

Oceny poszczególnych aspektów życia codziennego silnie się wiążą ze zgeneralizowaną oceną warunków materialnych, jedynie ocena zdrowia pozostaje z nią w relatywnie słabszym związku.

		CBOS
Korelacje ogólnej oceny warunków materialnych gospodarstwa domowego z:		r Pearsona
• oceną wyposażenia mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego		0.55
• oceną możliwości wakacyjnego wypoczynku		0.54
• oceną odżywiania		0.53
• oceną wyposażenia w sprzęt audiowizualny i elektroniczny		0.52
• oceną ubrania		0.49
• oceną warunków mieszkaniowych		0.44
• oceną zdrowia		0.33

Bardziej zróżnicowane są związki między szczegółowymi ocenami poziomu życia a jego obiektywnym wymiarem mierzonym za pomocą przeciętnych miesięcznych dochodów przypadających na osobę w rodzinie.

		CBOS
Korelacje przeciętnych miesięcznych dochodów przypadających na jedną osobę w rodzinie z:		r Pearsona
• oceną możliwości wakacyjnego wypoczynku		0.47
• oceną odżywiania		0.37
• oceną wyposażenia mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego		0.37
• oceną wyposażenia w sprzęt audiowizualny i elektroniczny		0.35
• oceną warunków mieszkaniowych		0.31
• oceną ubrania		0.28
• oceną zdrowia		0.13

Ogólnie rzecz biorąc, im lepiej sytuowani są respondenci, tym lepiej oceniają poziom swego życia we wszystkich aspektach. Od poziomu dochodów najbardziej jednak uzależnione są oceny dotyczące możliwości wakacyjnego wypoczynku. Wyraźnie wiążą się z nim także oceny odżywiania i wyposażenia mieszkania w sprzęt zarówno gospodarstwa domowego, jak i audiowizualny oraz elektroniczny. Nieco słabsze są związki dochodu z oceną warunków mieszkaniowych, a także ubrania. Zdecydowanie najmniej zależna od poziomu dochodów jest ocena zdrowia.

OCENA WYBRANYCH ASPEKTÓW ŻYCIA CODZIENNEGO A POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA MATERIALNEGO I ZAGROŻENIA BIEDĄ

Niezaspokojenie potrzeb, przejawiające się w niskich ocenach poszczególnych aspektów życia codziennego, wyraźnie wpływa na kondycję psychospołeczną badanych - zmniejsza ich poczucie bezpieczeństwa materialnego, wywołuje lęk przed biedą i poczucie bezradności wobec niej. Osobom dobrze oceniającym różne wymiary swojego życia towarzyszy natomiast obawa przed pogorszeniem sytuacji finansowej rodziny i - w mniejszym stopniu - całkowite poczucie bezpieczeństwa.

Tabela 5

w procentach

Ocena wybranych aspektów życia codziennego	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego			
	Jestem spokojny(a), że finansowo dam(y) sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy
Ogółem	15	38	33	13
Odżywianie				
Dobre	22	47	28	2
Ani dobre, ani złe	3	25	46	23
Złe	5	10	29	55
Ubranie				
Dobre	23	47	25	4
Ani dobre, ani złe	6	32	44	18
Złe	5	12	37	45
Wyposażenie w sprzęt gospodarstwa domowego				
Dobre	24	48	24	3
Ani dobre, ani złe	7	33	44	15
Złe	2	15	43	40
Warunki mieszkaniowe				
Dobre	22	45	27	5
Ani dobre, ani złe	10	34	40	15
Złe	2	24	39	34
Zdrowie				
Dobre	22	42	30	6
Ani dobre, ani złe	8	42	39	10
Złe	8	26	36	29
Wyposażenie w sprzęt audiowizualny i elektroniczny				
Dobre	27	50	21	2
Ani dobre, ani złe	10	38	40	12
Złe	4	23	44	28
Możliwości wakacyjnego wypoczynku				
Dobre	36	49	11	1
Ani dobre, ani złe	22	51	23	3
Złe	6	31	44	19
W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”				

Wśród osób, które nisko oceniają swoje odżywianie, ubranie i wyposażenie w sprzęt gospodarstwa domowego, zdecydowana większość (ponad cztery piąte) obawia się biedy, w tym w grupie niezadowolonych ze swojego odżywiania ponad połowa czuje się jednocześnie bezradna w swojej sytuacji. Wśród badanych, którzy nie mają zaspokojonych potrzeb ubraniowych i związanych z wyposażeniem mieszkania, co najmniej dwie piąte deklaruje bezradność wobec biedy. W grupie respondentów, którzy źle oceniają swoje warunki mieszkaniowe, lęk przed biedą dotyka niemal trzy czwarte z nich, w tym u ponad jednej trzeciej łączy się to z poczuciem bezradności. Podobnie kształtuje się kondycja psychospołeczna osób niezadowolonych z wyposażenia swego mieszkania w sprzęt audiowizualny i elektroniczny. Mniejsze zagrożenie biedą odnotowujemy wśród osób, które nisko oceniają swoje zdrowie, a także możliwości wakacyjnego wypoczynku.

Wyniki wskazują, że poczucie bezradności wobec biedy wiąże się przede wszystkim z niezaspokojeniem potrzeb żywnościowych (55%) oraz kolejno: potrzeb ubraniowych (45%), związanych z wyposażeniem mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego (40%) oraz z warunkami mieszkaniowymi (34%), w mniejszym stopniu - ze zdrowiem (29%) oraz wyposażeniem w sprzęt audiowizualny i elektroniczny (28%), zdecydowanie najslabiej zaś z niezaspokojeniem potrzeby wakacyjnego wypoczynku (19%).

Natomiast im bardziej zaspokojone są potrzeby badanych w każdej z tych dziedzin, tym częściej deklarują oni brak zagrożenia biedą, połączony jednak z obawą przed pogorszeniem swojej sytuacji finansowej, oraz - w mniejszym stopniu - poczucie całkowitego bezpieczeństwa materialnego.

NIEKTÓRE TRUDNOŚCI ŻYCIA CODZIENNEGO - OPLATY ZA CZYNSZ, ENERGIĘ CIEPLNĄ I TELEFON

Poza ocenami różnych sfer życia interesowały nas również konkretne problemy, jakie Polacy napotykają co dzień. Skoncentrowaliśmy się na trudnościach z uiszczeniem opłat za mieszkanie, energię cieplną i telefon, sprawdzając również, jak dalece wiążą się one z poczuciem bezpieczeństwa materialnego i zagrożenia biedą.

Tabela 6

w procentach

Czy w ciągu ostatniego roku miał(a) Pan(i) jakieś trudności w uiszczeniu rachunków za:	Nigdy				Czasem				Często				W ogóle nie płaciliśmy			
	IV '95	IV '96	X '97	V '98	IV '95	IV '96	X '97	V '98	IV '95	IV '96	X '97	V '98	IV '95	IV '96	X '97	V '98
- mieszkanie/dom	75	74	71	75	16	17	17	18	7	6	7	5	2	2	4	2
- gaz, elektryczność	80	78	76	80	13	17	16	14	6	4	7	5	1	1	0	0
- telefon	92	89	86	89	4	8	10	7	2	2	3	3	1	1	0	1

Kolejne pytania skierowane były wyłącznie do osób, które płacą rachunki za: mieszkanie, energię ciepłą i telefon

W porównaniu z pomiarem ubiegłorocznym nieco zmalały odsetki rodzin mających problemy z płaceniem rachunków - zarówno za mieszkanie (o 4 punkty), jak i za energię ciepłą (o 4 punkty) oraz telefon (o 3 punkty).

W ostatnim roku trudności z uregulowaniem należności miała jedna czwarta rodzin opłacających czynsz, jedna piąta korzystających na własny rachunek z gazu i elektryczności oraz jedna dziewiąta mających własny telefon. Według ankietowanych, trudności te pojawiały się od czasu do czasu, jedynie 3%-5% płacących rachunki określa je jako częste. Do całkowitego niepłacenia za czynsz przyznaje się 2%, a za telefon 1% tych, którzy mają obowiązek to robić.

Na trudności z opłacaniem czynszu skarży się prawie połowa bezrobotnych, w tym ponad jedna piąta przyznaje, że napotykała je często, a 7% w ogóle nie wywiązywało się z obowiązku płacenia. Na podobną skalę problemy te występują w grupie osób określających swoje warunki materialne jako złe, a także wśród najgorzej sytuowanych (do których również należą bezrobotni). Spośród osób aktywnych zawodowo w stosunkowo najgorszej sytuacji znajdują się robotnicy niewykwalifikowani - ponad jedna czwarta z nich sygnalizuje trudności, w tym 14% określa je jako częste, a 4% przyznaje się do całkowitego niepłacenia za czynsz.

Skala trudności z opłacaniem rachunków za energię cieplną wyraźnie zależy od statusu materialnego i społecznego ankietowanych. Im niższe dochody na osobę w rodzinie, gorsze warunki materialne, niższe kwalifikacje zawodowe i wykształcenie badanych, tym większy odsetek z nich miał w ostatnim roku problemy z uregulowaniem należności. Jednak zdecydowanie najczęściej trudności te dotyczą rodziny bezrobotnych. Skarży się na nie ponad dwie piąte (42%) osób pozbawionych pracy, w tym dla 15% były to częste problemy, a 4% przyznaje się do całkowitego niepłacenia rachunków za gaz i elektryczność.

Sprawa opłat za telefon ma swoją specyfikę, ponieważ dwie piąte ogółu dorosłych Polaków albo w ogóle nie ma telefonu, albo nie ma obowiązku płacenia za abonament. Im niższy status społeczny i materialny, tym większy odsetek badanych znajduje się w takiej sytuacji. Zróżnicowania w tej dziedzinie są olbrzymie - na przykład wśród kadry kierowniczej i inteligencji oraz w środowisku pracujących na własny rachunek mniej niż jedna dziesiąta nie ma telefonu (lub nie musi za niego płacić), natomiast jest ich niemal dwie trzecie wśród rolników i prawie trzy piąte w grupie robotników niewykwalifikowanych. Spośród tych, którzy mają obowiązek wnoszenia opłat za abonament, na trudności z ich uregulowaniem najczęściej skarżą się bezrobotni (28%), również znacznie częściej niż inni wskazujący na nasilenie tych kłopotów. Ogólnie rzecz biorąc, występowanie trudności wiąże się ze statusem materialnym i społecznym respondentów - im niższy status, tym częstsze trudności. Wyjątek stanowią osoby pracujące na własny rachunek, które przyznają się do kłopotów w tej dziedzinie niemal równie często (15%) jak badani o najniższym statusie - ich trudności wiążą się zapewne ze szczególnie wysokimi rachunkami telefonicznymi w tym zawodzie.

Warto podkreślić, że występowanie trudności z opłacaniem rachunków wiąże się z wyraźnie niższym (o około 200 zł) poziomem przeciętnych miesięcznych dochodów przypadających na osobę w rodzinie.

Tabela 7

średnia w zł

Trudności w ciągu ubiegłego roku z uiszczaniem rachunków za:	Przeciętny miesięczny dochód na osobę w rodzinie	
	Badani deklarujący trudności	Badani nie deklarujący trudności
- gaz i elektryczność	324	521
- czynsz	379	535
- telefon	386	579

Ogólnie rzecz biorąc, pojawiające się kłopoty z opłacaniem czynszu i rachunków za energię ciepłą wyraźnie wpływają na kondycję psychospołeczną badanych zmniejszając ich poczucie bezpieczeństwa materialnego, wywołując lęk przed biedą i poczucie bezradności wobec niej. Brak problemów w tej dziedzinie wiąże się jednak z obawą przed pogorszeniem sytuacji finansowej rodziny i - w mniejszym stopniu - z całkowitym poczuciem bezpieczeństwa materialnego.

Tabela 8

w procentach

Trudności w ciągu ubiegłego roku z uiszczaniem rachunków za:	Deklarowane poczucie bezpieczeństwa materialnego			
	Jestem spokojny(a), że finansowo dam(y) sobie radę	Nie boję się biedy, choć martwię się, że nasza sytuacja może się pogorszyć	Obawiam się biedy, choć sądzę, że jakoś sobie poradzimy	Boję się biedy i nie wiem, jak sobie poradzimy
- czynsz VC=0.21				
nigdy	18	43	29	9
czasem	3	32	46	19
często lub w ogóle nie płacił(a)	6	13	39	41
- gaz i elektryczność VC=0.21				
nigdy	17	42	31	8
czasem	2	30	41	26
często lub w ogóle nie płacił(a)	3	9	42	46
Ogółem	15	38	33	13
Są to odpowiedzi osób, które mają obowiązek płacenia rachunków. W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”.				

Wśród osób, które często mają trudności z opłaceniem rachunków za mieszkanie i energię ciepłą lub w ogóle ich nie płacą, zdecydowana większość (80%, 88%) obawia się biedy, w tym ponad dwie piąte odczuwa bezradność wobec swojej sytuacji. Wśród tych, którym trudności takie zdarzają się czasami, odsetki niespokojnych o swój byt są wyraźnie mniejsze. Oczywiście w najlepszej kondycji psychospołecznej są ankietowani, którzy nie mają żadnych kłopotów z opłatami.

Mimo odnotowanych pozytywnych przemian, jakie zaszły w ocenie własnych warunków materialnych rodzin w ciągu dziewięciu lat transformacji ustrojowej, obecna kondycja psychospołeczna Polaków wskazuje na silny komponent lękowy. Jej cechą charakterystyczną jest to, że - z jednej strony - niezaspokojenie potrzeb przejawiające się w niskich ocenach poszczególnych aspektów życia codziennego oraz występowanie trudności bytowych wyraźnie zmniejszają poczucie bezpieczeństwa materialnego wywołując lęk przed biedą i poczucie bezradności wobec niej. Z drugiej zaś - wysokim ocenom różnych wymiarów własnego życia towarzyszy przede wszystkim obawa przed pogorszeniem sytuacji finansowej rodziny, a w znacznie mniejszym stopniu - całkowite poczucie bezpieczeństwa materialnego. Jak wynika z wcześniejszych analiz⁸, dopiero najwyższy poziom życia, określany przez badanych jako życie dobre lub dostatnie („możemy sobie na wiele pozwolić” lub „w zasadzie możemy sobie pozwolić na wszystko”), z którym wiążą się dochody miesięczne w wysokości prawie 1000 zł na osobę w rodzinie, gwarantuje Polakom wyraźne poczucie bezpieczeństwa materialnego⁹.

Opracowała

Bogna WCIÓRKA

⁸ Zob. komunikat cytowany wcześniej.

⁹ W grupie tej, liczącej 3.2% ankietowanych, ponad połowa (58%) deklaruje całkowite poczucie bezpieczeństwa materialnego, 33% obawia się pogorszenia sytuacji finansowej swojej rodziny, 9% obawia się biedy, w tym 1% czuje się wobec niej bezradny. W znacznie mniejszym stopniu poczucie bezpieczeństwa zapewnia również poziom życia określany jako raczej dobry („starcza nam na wiele, choć czasem musimy na coś oszczędzać”), z którym wiążą się dochody w wysokości ponad 700 zł na osobę w rodzinie. W grupie tej, liczącej 16% badanych, niespełna połowa (43%) deklaruje całkowite poczucie bezpieczeństwa materialnego, 45% obawia się pogorszenia sytuacji finansowej swojej rodziny, 11% obawia się biedy, w tym 1% czuje się wobec niej bezradny.

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. bielsko-podlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:

(%)

	złe	ani dobre, ani złe	dobrze	Liczba osób
Ogółem	27	44	29	1652
Płeć				
Mężczyźni	27	43	31	782
Kobiety	28	46	27	870
Wiek				
18-24 lat	21	37	42	230
25-34	22	43	35	293
35-44	28	45	27	344
45-54	33	41	26	317
55-64	34	47	19	192
65 lat i więcej	27	52	21	276
Miejsce zamieszkania				
Wieś	32	50	18	604
Miasto do 20 tys.	24	37	39	220
od 21 do 100 tys.	28	45	27	320
101-500 tys.	23	42	35	311
501 tys. i więcej mieszk.	22	35	43	198
Region				
Północny	30	39	31	176
Zachodni	24	45	31	197
Środkowozachodni	29	41	30	252
Środkowy	29	41	30	296
Wschodni	37	44	19	192
Południowo-wschodni	27	53	20	249
Południowo-zachodni	19	46	36	290
Wykształcenie				
Podstawowe	40	47	13	505
Zasadnicze zawodowe	29	46	25	459
Średnie	18	42	40	559
Wyższe	9	36	56	129
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	11	35	54	104
Prac. umysł. niż. szczebla	12	51	37	164
Pracownicy fiz. - umysł.	23	47	30	131
Robotnicy wykwalifikowani	25	47	29	170
Robotnicy niewykwalifik.	37	47	16	92
Rolnicy	35	45	21	78
Pracujący na rach. własny	6	31	63	89
Bierni zawodowo				
Renciści	39	44	17	214
Emeryci	27	50	23	283
Uczniowie i studenci	15	28	57	88
Bezrobotni	58	32	10	124
Gospodynie domowe i inni	29	58	13	114
Pracuje w:				
sferze budżetowej	23	44	33	188
sekt. państw., publicznym	21	49	31	185
sp. właśc. pryw. i państwa	14	51	35	114
sekt. pryw. poza rolnict.	18	38	44	311
prywatnym gosp. rolnym	31	50	19	85
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 200 zł	57	35	8	279
201 - 325	35	50	15	218
326 - 449	29	53	17	271
450 - 599	21	46	33	241
Powyżej 599 zł	6	39	54	385
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	30	45	25	130
Raz w tygodniu	25	45	30	806
Kilka razy w miesiącu	31	47	22	221
Kilka razy w roku	25	45	30	337
W ogóle nie uczestniczy	35	32	33	153
Poglądy polityczne				
Lewica	26	40	33	336
Centrum	25	51	24	472
Prawica	20	40	40	473
Trudno powiedzieć	39	45	17	364

Tabela 2. Jak by Pan(i) ocenił(a) swoje odżywianie?

(%)

	Dobre	Ani dobre, ani złe	Złe	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	62	30	7	0	1652
Płeć					
Mężczyźni	64	28	8	0	782
Kobiety	61	32	6	0	870
Wiek					
18-24 lat	79	20	1	0	230
25-34	73	21	6	0	293
35-44	71	23	6	0	344
45-54	58	35	7	0	317
55-64	49	41	10	0	192
65 lat i więcej	42	43	14	1	275
Miejsce zamieszkania					
Wieś	51	39	10	0	604
Miasto do 20 tys.	66	28	6	0	220
od 21 do 100 tys.	68	26	6	1	320
101-500 tys.	68	27	5	0	310
501 tys. i więcej mieszk.	77	18	5	0	198
Region					
Północny	64	26	9	0	176
Zachodni	64	31	5	0	197
Środkowo-zachodni	65	27	7	0	252
Środkowy	62	32	6	0	296
Wschodni	46	42	11	0	192
Południowo-wschodni	60	30	10	0	249
Południowo-zachodni	71	24	4	1	290
Wykształcenie					
Podstawowe	35	49	15	0	504
Zasadnicze zawodowe	66	29	6	0	459
Średnie	79	19	2	0	559
Wyższe	87	9	5	0	129
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	89	10	1	0	104
Prac. umysł. niż. szczebla	82	17	1	0	164
Pracownicy fiz.- umysł.	71	27	2	0	131
Robotnicy wykwalifikowani	72	20	8	0	170
Robotnicy niewykwalifik.	52	38	10	0	92
Rolnicy	56	35	9	0	78
Pracujący na rach. własny	86	8	6	0	89
Bierni zawodowo					
Renciści	41	49	10	0	214
Emeryci	47	40	13	0	283
Uczniowie i studenci	85	15	0	0	88
Bezrobotni	45	42	13	0	124
Gospodynie domowe i inni	60	34	4	2	114
Pracuje w:					
sferze budżetowej	80	16	4	0	188
sekt. państw./publicznym	66	26	7	0	185
sp. własc. pryw. i państwa	75	24	1	0	114
sekt. pryw. poza rolnict.	78	18	5	0	311
prywatnym gosp. rolnym	51	38	11	0	85
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	37	47	16	0	279
201 - 325	56	37	7	0	218
326 - 449	59	34	7	0	270
450 - 599	67	29	4	0	241
Powyżej 599 zł	83	14	3	1	385
Ocena własnych war. mater.					
Złe	30	50	20	0	448
Średnie	61	35	3	0	730
Dobre	95	3	1	0	474
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	55	35	9	1	130
Raz w tygodniu	64	29	6	0	805
Kilka razy w miesiącu	56	37	8	0	221
Kilka razy w roku	68	26	6	0	337
W ogóle nie uczestniczy	59	29	13	0	153
Poglądy polityczne					
Lewica	67	27	6	0	336
Centrum	64	29	7	0	472
Prawica	71	24	5	0	472
Trudno powiedzieć	46	42	11	1	364

Tabela 3. Jak by Pan(i) ocenił(a) swoje wyposażenie mieszkania w sprzęt gospodarstwa domowego?

(%)

	Dobre	Ani dobre, ani złe	Złe	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	51	33	15	1	1652
Płeć					
Mężczyźni	52	31	17	1	782
Kobiety	50	35	14	0	870
Wiek					
18-24 lat	61	28	10	1	230
25-34	58	28	13	0	293
35-44	58	30	12	0	344
45-54	51	33	16	1	317
55-64	37	42	20	0	192
65 lat i więcej	37	41	21	2	275
Miejsce zamieszkania					
Wieś	39	40	21	1	604
Miasto do 20 tys.	56	34	9	1	220
od 21 do 100 tys.	53	32	14	1	320
101-500 tys.	60	27	13	0	310
501 tys. i więcej mieszk.	64	25	10	0	198
Region					
Północny	51	34	15	0	176
Zachodni	56	33	11	0	197
Środkowozachodni	55	29	16	0	252
Środkowy	50	35	13	1	296
Wschodni	37	41	21	1	192
Południowo-wschodni	44	37	18	1	249
Południowo-zachodni	61	26	12	1	290
Wykształcenie					
Podstawowe	30	42	27	1	504
Zasadnicze zawodowe	53	32	14	1	459
Średnie	63	30	8	0	559
Wyższe	77	19	4	0	129
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	77	19	4	0	104
Prac. umysł. niż. szczebla	68	26	6	0	164
Pracownicy fiz.- umysł.	58	32	11	0	131
Robotnicy wykwalifikowani	59	27	14	0	170
Robotnicy niewykwalifik.	41	38	20	1	92
Rolnicy	45	33	22	0	78
Pracujący na rach. własny	72	25	4	0	89
Bierni zawodowo					
Renciści	34	44	20	1	214
Emeryci	39	38	22	1	283
Uczniowie i studenci	66	26	8	0	88
Bezrobotni	32	44	25	0	124
Gospodynie domowe i inni	51	33	14	2	114
Pracuje w:					
sferze budżetowej	60	31	9	0	188
sekt. państw., publicznym	52	32	16	0	185
sp. właśc. pryw. i państwa	69	25	5	1	114
sekt. pryw. poza rolnictw.	67	23	9	0	311
prywatnym gosp. rolnym	41	33	26	0	85
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	27	41	31	0	279
201 - 325	42	40	16	1	218
326 - 449	44	37	18	0	270
450 - 599	56	30	13	1	241
Powyżej 599 zł	70	25	4	1	385
Ocena własnych war. mater.					
Złe	22	40	39	0	447
Średnie	46	43	10	1	730
Dobre	87	12	1	0	474
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	39	42	17	1	129
Raz w tygodniu	53	33	13	1	805
Kilka razy w miesiącu	47	38	15	0	221
Kilka razy w roku	52	33	15	0	337
W ogóle nie uczestniczy	56	21	22	1	153
Poglądy polityczne					
Lewica	59	27	14	0	336
Centrum	51	33	16	0	472
Prawica	56	32	12	0	472
Trudno powiedzieć	37	41	20	2	364

Tabela 4. Jak by Pan(i) ocenił(a) swoje **zdrowie**?

	(%)				
	Dobre	Ani dobre, ani złe	Złe	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	51	23	25	0	1651
Płeć					
Mężczyźni	54	22	23	0	782
Kobiety	48	24	27	0	869
Wiek					
18-24 lat	87	11	2	1	230
25-34	72	17	11	0	293
35-44	59	26	15	0	344
45-54	42	30	28	0	317
55-64	28	27	44	1	192
65 lat i więcej	15	26	58	1	275
Miejsce zamieszkania					
Wieś	44	24	31	0	604
Miasto do 20 tys.	52	26	22	0	220
od 21 do 100 tys.	56	20	23	1	320
101-500 tys.	54	22	24	0	310
501 tys. i więcej mieszk.	58	23	19	0	198
Region					
Północny	56	22	22	0	176
Zachodni	51	23	26	0	197
Środkowozachodni	52	24	24	0	252
Środkowy	50	25	25	0	296
Wschodni	40	20	40	1	192
Południowo-wschodni	56	19	24	1	249
Południowo-zachodni	52	27	21	1	290
Wykształcenie					
Podstawowe	26	29	45	0	504
Zasadnicze zawodowe	58	23	19	0	458
Średnie	64	19	16	0	559
Wyższe	70	18	10	1	129
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	75	22	4	0	104
Prac. umysł. niż. szczebla	68	24	8	0	164
Pracownicy fiz.- umysł.	66	25	9	0	131
Robotnicy wykwalifikowani	70	20	10	0	170
Robotnicy niewykwalifik.	54	24	20	1	92
Rolnicy	43	25	30	2	78
Pracujący na rach. własny	66	15	18	1	89
Bierni zawodowo					
Renciści	12	24	64	0	214
Emeryci	22	28	49	0	283
Uczniowie i studenci	92	8	0	0	88
Bezrobotni	60	22	18	0	124
Gospodynie domowe i inni	54	28	16	2	114
Pracuje w:					
sferze budżetowej	64	25	10	0	188
sekt. państw./publicznym	56	27	16	0	184
sp. właśc. pryw. i państwa	62	28	9	1	114
sekt. pryw. poza rolnict.	72	17	11	0	311
prywatnym gosp. rolnym	44	23	31	2	85
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	46	25	29	0	279
201 - 325	47	24	29	0	218
326 - 449	44	25	31	0	270
450 - 599	51	25	24	1	241
Powyżej 599 zł	58	20	22	1	385
Ocena własnych war. mater.					
Złe	36	23	41	0	448
Średnie	46	29	23	1	730
Dobre	73	14	14	0	474
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	36	26	38	0	130
Raz w tygodniu	52	24	24	1	805
Kilka razy w miesiącu	56	22	22	0	221
Kilka razy w roku	53	25	22	0	337
W ogóle nie uczestniczy	49	13	37	1	153
Poglądy polityczne					
Lewica	53	23	24	1	336
Centrum	52	26	22	0	472
Prawica	57	20	23	0	472
Trudno powiedzieć	41	24	35	1	364

Tabela 5. Jak by Pan(i) ocenił(a) swoje możliwości wakacyjnego wypoczynku?

	(%)				
	Dobre	Ani dobre, ani złe	Złe	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	16	60	4	1652
Płeć					
Mężczyźni	22	18	58	2	782
Kobiety	20	14	61	5	870
Wiek					
18-24 lat	34	22	43	1	230
25-34	25	17	56	2	293
35-44	22	17	60	2	344
45-54	18	15	63	3	317
55-64	13	14	70	2	192
65 lat i więcej	12	13	66	10	275
Miejsce zamieszkania					
Wieś	10	15	71	5	604
Miasto do 20 tys.	24	18	54	4	220
od 21 do 100 tys.	25	16	56	3	320
101-500 tys.	28	17	53	2	310
501 tys. i więcej mieszk.	32	17	48	2	198
Region					
Północny	19	17	61	4	176
Zachodni	20	20	55	4	197
Środkowozachodni	22	13	63	2	252
Środkowy	23	18	55	4	296
Wschodni	15	14	69	5	192
Południowo-wschodni	12	14	68	3	249
Południowo-zachodni	28	18	51	3	290
Wykształcenie					
Podstawowe	7	11	76	6	504
Zasadnicze zawodowe	16	16	65	3	459
Średnie	31	18	48	2	559
Wyższe	44	27	28	1	129
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	46	25	29	0	104
Prac. umysł. niż. szczebla	32	22	44	3	164
Pracownicy fiz.- umysł.	24	23	52	1	131
Robotnicy wykwalifikowani	16	20	63	1	170
Robotnicy niewykwalifik.	10	10	79	1	92
Rolnicy	4	13	77	6	78
Pracujący na rach. własny	46	18	33	3	89
Bierni zawodowo					
Renciści	9	9	76	6	214
Emeryci	14	14	65	7	283
Uczniowie i studenci	53	16	31	0	88
Bezrobotni	9	11	77	3	124
Gospodynie domowe i inni	14	16	67	4	114
Pracuje w:					
sferze budżetowej	23	23	51	3	188
sekt. państw./publicznym	21	19	58	2	185
sp. właśc. pryw. i państwa	27	18	55	0	114
sekt. pryw. poza rolnict.	34	20	44	2	311
prywatnym gosp. rolnym	4	9	81	6	85
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	4	11	81	3	279
201 - 325	9	10	78	2	218
326 - 449	12	13	73	3	270
450 - 599	22	24	50	4	241
Powyżej 599 zł	42	19	36	4	385
Ocena własnych war. mater.					
Złe	4	6	87	3	448
Średnie	12	19	65	5	730
Dobre	50	21	26	3	474
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	15	18	62	5	130
Raz w tygodniu	20	15	62	3	805
Kilka razy w miesiącu	20	18	58	4	221
Kilka razy w roku	21	18	57	4	337
W ogóle nie uczestniczy	27	17	53	2	153
Poglądy polityczne					
Lewica	23	18	56	3	336
Centrum	18	17	61	3	472
Prawica	29	18	52	1	472
Trudno powiedzieć	10	12	71	7	364

Tabela 6. Czy w ciągu ostatniego roku miał(a) Pan(i) jakieś trudności w uiszczeniu opłat **za mieszkanie/dom**? 1- Nigdy; 2 - Czasem; 3 - Często; 4 - W ogóle nie płaciliśmy rachunków

	(%)				Liczba osób
	1	2	3	4	
Ogółem	75	18	5	2	1447
Płeć					
Mężczyźni	72	19	6	3	679
Kobiety	77	17	5	1	769
Wiek					
18-24 lat	78	20	2	1	147
25-34	75	19	4	2	262
35-44	71	20	8	2	318
45-54	71	20	7	3	291
55-64	76	15	7	1	178
65 lat i więcej	82	12	3	3	251
Miejsce zamieszkania					
Wieś	78	13	4	5	478
Miasto do 20 tys.	75	18	6	1	191
od 21 do 100 tys.	73	20	6	1	311
101-500 tys.	73	18	7	1	282
501 tys.i więcej mieszk.	70	24	5	1	185
Region					
Północny	71	19	8	1	165
Zachodni	75	16	7	2	169
Środkowozachodni	78	16	6	0	221
Środkowy	71	21	6	1	276
Wschodni	67	16	6	10	152
Południowo-wschodni	77	18	3	1	202
Południowo-zachodni	80	16	2	2	262
Wykształcenie					
Podstawowe	75	14	8	3	447
Zasadnicze zawodowe	69	22	7	3	389
Średnie	76	20	3	1	487
Wyższe	89	9	1	0	125
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	83	16	0	1	101
Prac.umysł.niż.szczebla	76	21	1	1	147
Pracownicy fiz.- umysł.	67	26	7	0	113
Robotnicy wykwalifikowani	73	19	4	4	143
Robotnicy niewykwalifik.	73	9	14	4	83
Rolnicy	79	16	4	1	53
Pracujący na rach. własny	77	16	7	0	88
Bierni zawodowo					
Renciści	70	22	5	3	191
Emeryci	83	10	5	2	259
Uczniowie i studenci	82	18	10	0	58
Bezrobotni	53	25	15	7	104
Gospodynie domowe i inni	78	18	4	0	107
Pracuje w:					
sferze budżetowej	76	18	3	3	178
sekt. państw., publicznym	78	15	4	3	162
sp. własc. pryw. i państwa	74	20	6	0	104
sekt. pryw. poza rolnict.	73	20	6	1	272
prywatnym gosp. rolnym	78	16	5	1	65
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	63	22	10	5	230
201 - 325	67	21	9	3	192
326 - 449	71	23	5	2	247
450 - 599	75	16	6	3	223
Powyżej 599 zł	89	9	1	0	369
Ocena własnych war. mater.					
Źle	53	29	14	4	390
Średnie	77	18	3	2	644
Dobre	92	7	1	1	414
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	76	20	4	0	111
Raz w tygodniu	81	14	3	2	689
Kilka razy w miesiącu	70	20	8	3	201
Kilka razy w roku	69	20	8	3	302
W ogóle nie uczestniczy	67	23	8	2	141
Poglądy polityczne					
Lewica	73	19	6	2	290
Centrum	76	17	6	2	414
Prawica	79	16	4	1	428
Trudno powiedzieć	70	21	6	4	311

Tabela 7. Czy w ciągu ostatniego roku miał(a) Pan(i) jakieś trudności w uiszczaniu opłat **za gaz, elektryczność**? 1 - Nigdy; 2 - Czasem; 3 - Często; 4 - W ogóle nie płaciliśmy rachunków

	(%)				Liczba osób
	1	2	3	4	
Ogółem	80	14	5	0	1557
Płeć					
Mężczyźni	78	15	6	1	737
Kobiety	81	14	5	0	821
Wiek					
18-24 lat	83	15	2	0	161
25-34	81	14	5	0	274
35-44	80	14	6	1	343
45-54	76	16	7	1	317
55-64	76	15	9	1	190
65 lat i więcej	85	12	2	0	273
Miejsce zamieszkania					
Wieś	76	17	6	1	567
Miasto do 20 tys.	79	15	6	0	200
od 21 do 100 tys.	85	12	3	0	316
101-500 tys.	81	13	5	1	289
501 tys. i więcej mieszk.	82	11	6	1	185
Region					
Północny	75	17	6	1	164
Zachodni	83	12	4	0	169
Środkowozachodni	80	14	7	1	241
Środkowy	78	13	7	1	286
Wschodni	79	13	8	0	191
Południowo-wschodni	76	22	2	0	232
Południowo-zachodni	87	10	3	0	275
Wykształcenie					
Podstawowe	73	17	9	1	489
Zasadnicze zawodowe	78	17	5	0	424
Średnie	85	12	3	0	515
Wyższe	93	6	1	0	129
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	94	6	0	0	104
Prac. umysł. niż. szczebla	91	8	2	0	154
Pracownicy fiz. - umysł.	81	14	4	0	117
Robotnicy wykwalifikowani	82	15	3	0	156
Robotnicy niewykwalifik.	71	19	10	0	91
Rolnicy	68	24	7	0	76
Pracujący na rach. własny	84	12	3	1	87
Bierni zawodowo					
Renciści	73	18	9	0	206
Emeryci	84	11	4	1	280
Uczniowie i studenci	86	14	10	0	60
Bezrobotni	59	23	15	4	116
Gospodynie domowe i inni	80	16	4	0	109
Pracuje w:					
sferze budżetowej	89	7	4	0	187
sekt. państw., publicznym	84	12	4	0	178
sp. własc. pryw. i państwa	88	11	1	0	110
sekt. pryw. poza rolnict.	83	13	4	0	276
prywatnym gosp. rolnym	68	25	7	0	85
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 200 zł	62	25	13	1	271
201 - 325	74	17	8	0	206
326 - 449	81	16	3	0	261
450 - 599	85	11	4	1	234
Powyżej 599 zł	95	4	1	0	376
Ocena własnych war. mater.					
Źle	59	25	15	1	427
Średnie	83	15	2	0	701
Dobre	96	3	1	0	430
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	78	18	4	0	124
Raz w tygodniu	84	12	4	0	758
Kilka razy w miesiącu	77	16	6	1	207
Kilka razy w roku	75	17	8	1	320
W ogóle nie uczestniczy	77	14	7	2	145
Poglądy polityczne					
Lewica	82	15	3	0	323
Centrum	79	15	6	0	440
Prawica	83	12	5	0	453
Trudno powiedzieć	76	16	7	1	336